

DYSKA STAVRAÐIÐ AFARNA MÁLRÁÐIÐ

og gevandi eldsál fyri tí føroyska málinum, men hansara leiklutur í stavraðsspurninginum í fráfarna Málráðnum var ikki heppin.

Reaktiónin ímóti skerda stavraðnum frá minnilutanum

Minnilutin í fráfarna Málráðnum, Randi Meitil, Hjalmar P. Petersen og Eivind Weyhe, skriva tann 15. nov. 2013 til Bjørn Kalsø, mentamálaráðharra, viðvíkjandi stavraðnum, og byrja soleiðis:

“Vit, minnilutin í Málráðnum, mæla til at hetta verður tað lög-gilda føroyska stavraðið:

a, á, b, c, d, ð, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, ó, p, q, r, s, t, u, ú, v, w, x, y, ý, z, æ, ø

Eitt alfabet er ikki nøkur natúr-lóg, men ein praktiskur listi við teimum bókstavum, sum eru í brúk í einum máli”.

Síðan kemur ein faklig grund-geving, og tey enda við orðunum: “Okkara uppskot er, at stavraðið, sum er nevnt fyrst í hesum uppskotinum, verður viðurkent og løggilt. Eisini er hetta eitt stavrað, sum allir føroyingar kenna seg aftur í. Hetta hevur als ongar negativar fylgjur fyri føroyskt sum mál, tí tað er longu praktiserað í orðabókum, tekstum og málinum yvirhøvur”.

Jógvan í Lon Jacobsen, professari í føroyskum máli

Sambært okkara professara í før-oyskum máli, Jógvan í Lon Jacob-sen, er stavraðið ikki ein málfrøði-

ligur spurningur, men talan er um eitt pedagogiskt og praktiskt amboð í tí dagliga, har hugsað verður um nyttuvirðið heldur enn um ideologiskar sannføringar. Eisini skrivar hann, at tilgongdin til málið skal vera inkluderandi.

Kári M. Mortensen, studentaskúlalærari í matematikk, kemi og biokemi og orkuráðgevi

Í eini grein í Sosialinum 17. feb. 2014: “Mín meining um alfabetið – talumál og skriftmál eru ein viðbrekin symbiosa”, skrivar hann m.a. “Øll munnu vita, at talumálið kom áðrenn skriftmálið, og at talumálið burturav er týðning-armesta amboðið hjá hvørjum einstøkum av okkum at samskifta við. Vit vita eisini, at skriftmálið hevur ómetaliga stóran týðning. Tað er sjálvt grundalagið undir okkara framkomnu civilisatión. Í Føroyum skulu vit hava eitt livandi talumál og eitt sterkt skriftmál, sum dynamiskt og kreativt lagar seg til talumálið. Livandi talumál, so at øll, sum tosa føroyskt, skulu føla seg væl uttan mun til, um tey málbera seg á ‘røttum føroyskum’ ella við ramastu valaradialekt, og sterkt skriftmál, tí at skriftmálið alla tíðina skal lofta og rúma talumálinum og seta tað í neyðugar rammur”. Eisini skrivar hann, at alfabetið er eitt praktiskt amboð, at Málráðið er á skeivari kós, tí teirra stóðutakan til stavraðið er meiri ideologisk enn málfrøðilig og at alfabetið og málið skulu vera inkluderandi - fevnandi.

Eiríkur Lindenskov, ábyrgdablaðstjóri á Sosialinum

Í oddagrein í Sosialinum (18. nov. 2013) skrivar Eiríkur Lindenskov m.a.: “ Men stríðið um stavraðið kann tykjast eitt sindur neyðar-sligt. Ílt er at síggja haldgóðar grundgevingar fyri ikki at hava ‘fremmandu stavirnar’, sum kortini ikki eru okkum so fremmandir, við í stavraðnum”.

“Er tað eitt politiskt stríð hjá ávísum bólkum at halda teir úti, tí teir eisini eru danskir, so vísir tað meira á fáfongd enn vit og skil”.

Yvir 70% av føroyingum taka undir við latínska stavraðnum

Tværar kanningar vóru gjørdar í 2014 um stavraðsspurningin. Tann eina kanningin varð gjørd av Lóður, har 90% av teimum spurdu tóku stóðu, ið vísti, at 71,1% ynsktu óskert stavrað og bert 28,9% tóku undir við skerdum stavraði. Hin kann-ingin bleiv gjørd til eina uppgávu á Fróðskaparsetrinum og vísti, at 72,1% av teimum spurdu søgdu ja til eitt inkluderandi stavrað t.v.s. tað vanliga latínska alfabetið ella móðurmálsalfabetið.

Málfelagið – móðurmálinum at frama

Tað eru eisini mong onnur, sum hava gjørt vart við sína misnøgd við tað skerda stavraðið, og mill-um teirra er: Málfelagið – móð-urmálinum at frama, sum í mong ár hevur arbeitt við at menna móðurmálið. Bókin hjá André Niclasen, sála “FØROYA MÁL Á MANNA MUNNI” 2007 er eitt itøk-igt ískoyti til debattina um móð-urmálið og málrøkt. Eisini móð-urmálsalfabetið, sum við sínum ‘latínska alfabeti’ og 34 bókstavum kom í 2015, hevur slóðað fyri eini nútímans fatan av, at alfabetið skal vera kompatibult við onnur alfabet og eins og málið vera inkluderandi fyri at kunna lúka nútíðarkrøv til eitt viðkomandi livandi talumál og eitt sterkt skriftmál.

Svøríki økti alfabetið – vit skerja

Í 2006 økti ‘Svenska Akademiens Språkkomité’ tað svenska alfabetið við ‘W’ frá 28 til 29 bókstavir. Sambært talsmanninum, Sture Allén, kom broytingin í lag av internationalum praksis og eisini av psykologiskum orsökum, og tað

at orðið ‘web’ (www) bleiv so nógv brúkt umframt fleiri onnur orð við ‘w’. Svenskarar finga við hesum tað vanliga latínska alfabetið eins og allur vesturheimurin.

Talumálið er tað fundamentala og sum øll skriftmál byggja á

Avgerandi er at vit øll føla okkum heima bæði í tí talaða og tí skrivaða málinum. Alfabetið og málið skulu ikki vera ekskluderandi – tey skulu ikki útihið bókstavum, orðum og nøvnum, heldur skulu tey vera inkluderandi – fevnandi.

Meirilutin í fráfarna Málráði ger seg hinvegin til talsmann fyri eini ekskluderandi tilgongd til málið, sum eisini førði til tað nú góð-tikna ekskluderandi stavraðið, ið mest minnir um eitt ‘stagnerað nationalpuristiskt tjóðarikon’. Ábyrgdin fyri málrøktina skal nú liggja í einum fyri málið ‘eliterum maktmonopoli’ leyst av talumál-inum og fólksins vilja, okkara demokratisku siðvenju, politisku fatan, og tí óhefta akademiska serkunneikanum, vælvitandi at flestu málgranskarar eru samdir um, at tað er talumálið, sum er tað fundamentala, og at øll kend skrift-mál eru bygd á talumáselementir.

Hetta fyri málið ‘elitera makt-monopolið’ hjá J.M. et al., minnir ikki sørt um tað fordums eina-ræðislyndi, sum Martin Luther er gjørdi uppreistur ímóti fyri 500 árum síðan, og sum við uppreistrinum gav fólki trúar-frælsi á móðurmálinum. Spurn-ingurin er tí, um vit skulu lata okkum tøla av nøkrum fáum, sum við teirra maktpolitisku mið-aldarhugsan við einum ‘eliterum maktmonopoli’, leyst av fólka-ræðiligum mannagongdum og demokratiskari siðvenju annars, ynskja at yvirtaka ræðisrættin til tað føroyska málið.

Samandráttur

Vísandi til omanfyri endurgivnu viðmerkjarar harav fleiri hava hægri akademiska tygn og mál-førleika enn Jonhard Mikkelsen et al., umframt onnur sum í teirra dagliga yrki á føroyskum taka tað latínska alfabetið sum eina sjálvfylgju, tí tey kunnu ikki ar-beiða uttan. Eisini eru tvær kann-ingar gjørdar, sum vísa, at yvir 70% av Føroya fólki ynskir tað lat-ínska alfabetið, og at minnilutin í fráfarna Málráði, Randi Meitil, Hjalmar P. Petersen og Eivind

Weyhe, endar sítt tilmælið um stavraðið til landsstýrismannin í mentamálum við: “Eisini er hetta eitt stavrað (latínska), sum allir føroyingar kenna seg aftur í. Hetta hevur als ongar negativar fylgjur fyri føroyskt sum mál, tí tað er longu praktiserað í orðabókum, tekstum og málinum yvirhøvur”.

Av hesum framgongur, at tað góðtikna skerda stavraðið hjá meirilutanum í fráfarna Málráðið uttan stavirnar c, q, w, x og z ikki megnar at umboða tað føroyska málið sum eitt livandi mál við ein-um sterkum skriftmáli. Grundin er, at hugsað hevur verið um ideo-logiskar sannføringar heldur enn um nyttuvirðið av stavraðnum, ið er at rokna sum eitt pedagogiskt og praktiskt amboð í tí dagliga. Til hetta krevst eitt inkluderandi og kompatibult stavrað, t.v.s. eitt alfabet ella stavrað við teimum bókstavum sum eru í brúki í málinum, og sum flestu føroyingar taka undir við - bæði leik og lærd.

Øll eiga málið - skrivar Málráðið

Eitt skert føroyskt stavrað uttan stavirnar **c, q, w, x og z** svarar til, at tað føroyska málið verður lagt upp í eitt ideologiskt haft, ið kemur at skerja tess førleika sum nútíðar samskiftismiðil. Hetta er sera óheppið, tí málið er annað og meira enn eitt tíðarbundið ideologiskt fyrbrigdi. Øll eiga málið - skrivar Málráðið á heimasíðuni, men um tey meina við ‘móðurmálið’, mugu tey góðtaka latínska stavraðið / móðurmálsalfabetið sum føroyskt stavrað og harvið legalisera móð-urmálið sum føroyskt mál, so vit bæði kunnu tosa og skriva á før-oyskum nútíðarmáli. Livst so spyr!

Núverandi Málráð

Tá nýggja Málráðið helt sín fyrsta fund 15. august 2017, segði forkvinnan, Sólvá Jónsdóttir, at nýggja Málráðið tykist semjusøkj-andi, og at tað var eingin loyna, at tað vóru nakrar ósemjur í und-anfarna Málráðnum, men vit eru øll samd um, at slíkar ósemjur ikki gagna nøkrum. Hugalagið á hesum fyrsta fundinum var positivt og merkt av semjusøkjan, segði hon.

Regin Eikhólm, 05.10.2017

